

FN i bresjen for likestilling

Torild Skard og
Torunn L. Tryggestad

Etter tiår med innsats for likestilling er mangelen på rettigheter fremdeles en stor utfordring for flertallet av verdens kvinner. Kanskje enda mer betenkelig er den labre oppfølgingen i en rekke land av de rettighetene som tross alt finnes. FN har spilt – og spiller – en viktig rolle for å styrke kvinnes stilling.

- Hva gjør FN for å fremme likestilling?
- Hvorfor er FN viktig for kvinners stilling?
- Hvorfor er kjønn blitt en mye viktigere dimensjon i internasjonal politikk?
- Hva er de viktigste utfordringene?
- Hvorfor er bedre skolegang for jenter særlig viktig?
- Hvilket forhold er det mellom kjønn og krig?

Likestilling mellom kvinner og menn ble et mål allerede i FN-pakten i 1945, og det ble opprettet en egen kvinnekommisjon for å fremme kvinners rettigheter. Kommisjonen arbeidet jevnt

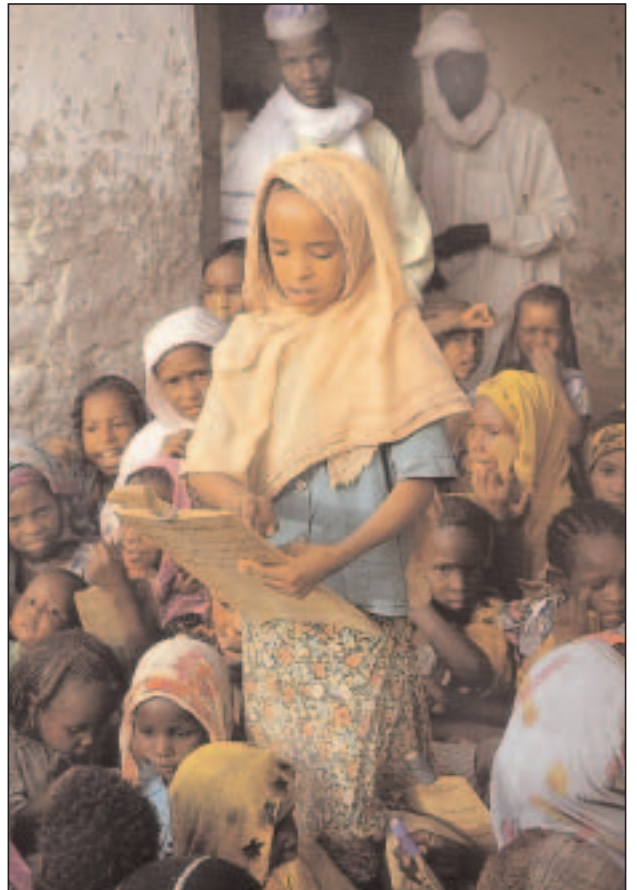
og trutt, men fikk ikke særlig gjennomslag før på 1970-tallet. Oppblomstringen av kvinnebevegelsen i mange land fikk da kvinnediskrimineringen inn på den globale dagsordenen, blant annet på store internasjonale konferanser organisert av FN (boks 1). Tiåret 1976–1985 ble erklært for «FNs kvinnetiår». Det ble opprettet et fond for kvinneprogram (UNIFEM) og et forsknings- og opplæringsinstitutt for kvinner (INSTRAW). Globale handlingsplaner for likestilling, utvikling og fred ble vedtatt, sist på kvinnekongressen i Beijing i 1995 (boks 2).

I 1979 ble Konvensjonen om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner (CEDAW) slutført. I

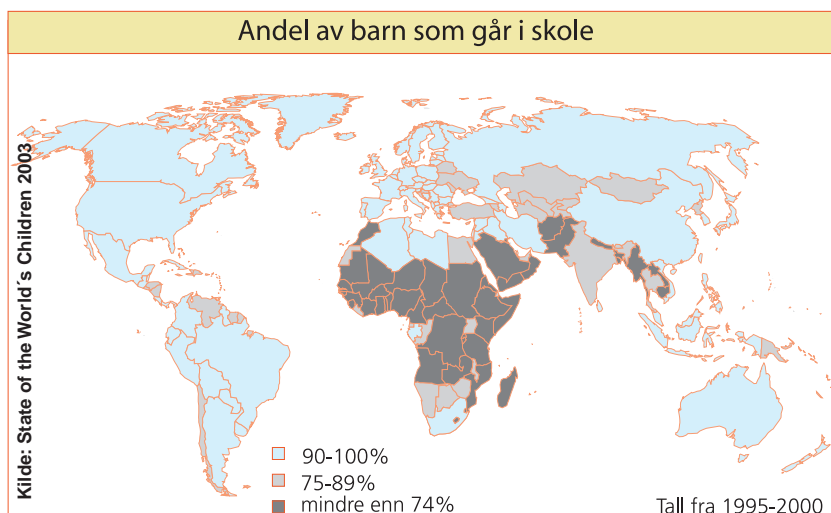
2000 ble det utformet en tilleggsprotokoll for å styrke konvensjonens slagkraft. Ved utgangen av 2003 hadde 175 stater – mer enn 90% – sluttet seg til konvensjonen, og 87 stater hadde undertegnet eller godkjent tilleggsprotokollen.

Hvordan spiller FN en viktig rolle i arbeidet for å styrke kvinners stilling?

Skolejenter i Tsjad.
Utdanning for jenter kan bidra sterkt til vekst i u-land – hvordan?
Foto: UNICEF

FN i bresjen for likestilling

Beskriv mange kvinners situasjon i u-land – innenfor familie, arbeid, skole, politikk, samfunn.

Hvorfor er det så viktig å styrke kvinners stilling?

Les om FNs arbeid med kvinnespørsmål på www.un.org/womenwatch og www.unifem.undp.org – om helsespørsmål på www.who.int og om utdanning på www.unesco.org

Hvorfor er bedre utdanning for jenter i u-land særlig viktig?

Hva menes med tusenårs-målene og hvordan kan de bidra til vekst og utvikling?

Framgang, men...

Det har vært framgang i løpet av de siste tiårene. Kunnskapen om kvinners situasjon og deres betydning for å få i gang utvikling har økt, og lover og regler er endret til det bedre. Vold mot kvinner er gjort ulovlig nesten overalt, og det er organisert aksjoner mot skadelige tradisjoner som æresdrap og omskjæring. Det er satt i verk tiltak innenfor helse, utdanning og arbeidsliv, og utdanningsnivået blant kvinner og kvinners politiske aktivitet har økt. Likevel er mangelen på juridiske, økonomiske, politiske og sosiale rettigheter en stor utfordring for flertallet av verdens kvinner. Kvinners betydning i arbeid og reproduksjon (graviditet, fødsel, barsel og tidlig omsorg) blir fortsatt nedvurdert. Mange jenter og kvinner må greie seg uten skolegang. Kvinner tjener generelt mindre enn menn, og de utgjør en langt større andel av fattige enn menn. Både i politiske og økonomiske beslutningsorganer utgjør kvinnene oftest et lite mindretall. Mange steder mangler kvinner rett til å eie jord og annen eiendom, og vold mot kvinner er utbredt.

Tusenårsmålene

FN-systemet har spilt – og spiller – en viktig rolle når det gjelder å fremme kvinners rettigheter. FN virker både som **pådriver** og **kontrollør**.

Selv om de fleste regjeringer sier seg å støtte likestilling, kommer dette sjelden øverst på dagsordenen når hverdagens krav melder seg. FNs ledere har heller ikke alltid vært like opptatt av likestilling. Interesserte regjeringer, kvinneorganisasjoner og grupper har hele tiden måttet presse på. FNs nåværende generalsekretær, Kofi Annan, har imidlertid bidratt til viktige initiativ. Av særlig betydning er FNs tusenårs-mål (se graf).

I september 2000 ble FNs tusenårstoppmøte avholdt. Her møttes verdens statsledere og regjeringssjefer for å drøfte verdenssituasjonen og utviklingen framover. De fastslo betydningen av å ha en fredelig, framgangsrik og rettferdig verden, og ble enige om tiltak for å fremme fred, sikkerhet og nedrustning, menneskerettigheter, demokrati og godt styresett. Det ble lagt særlig vekt på utvikling og bekjempelse av fattigdom. Her ble det formulert konkrete mål, **tusenårsmålene**. I disse målene står likestilling sentralt. Men målene er også en effektiv strategi for effektivt å bekjempe fattigdom, sult og sykdom og fremme bærekraftig utvikling. Tusenårsmålene understreker særlig betydningen av å redusere kvinners og barns dødelighet og få flere jenter på skolen.

Skolegang for jenter

Utdanning er en menneskerett. Dessuten er skolegang for jenter og kvinner en **effektiv investering**. Det blir ofte sagt: «Utdanner du en kvinne, utdanner du en hel familie» fordi **ringvirkningene er så store**. Når kvinner får moderne utdanning, reduseres mødre- og barnedødeligheten, det blir færre barnefødsler, familiens og barnas helse blir bedre, barna får mer utdanning og kvinnenes – ja, familiens – produktivitet og inntekt øker. Ved siden av en del giverland er det særlig FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO) FNs barnefond

FN i bresjen for likestilling

Du skal innlede til debatt i klassen og argumentere for at kvinner er en uutnyttet ressurs.

Hvilke argumenter vil du bruke?

Drøft påstanden: «Å ikke gi jenter samme mulighet til utdanning er å kaste bort talenter.»

FNs internasjonale kvinnekongresser

- Mexico City 1975
- København 1980
- Nairobi 1985
- Beijing 1995

(UNICEF) og Verdensbanken som har skolegang for jenter og kvinner som et sentralt satsingsområde.

Kravet om **grunnutdanning for alle** fikk ny kraft på en stor utdanningskonferanse arrangert av FN i 1990 (Jomtien). Møtet la stor vekt på skolegang for jenter og alfabetisering av kvinner, og dette ble gjentatt på en ny utdanningskonferanse i 2000 (Dakar). Mange land fulgte opp og utvidet utdanningstilbudet. Fra 1990 til 2000 økte antall barn i grunnskolen med om lag 52 millioner (fra 596 til 648 millioner) og i 2000 var 47% av elevene jenter. Det har imidlertid lenge vært et problem at mange jenter slutter etter kort tid. Skolegang for jenter rører nemlig ved grunnfestete kjønnsroller i samfunnet og ved skolens utforming. Skal jenter få bedre utdanning, må familier sende dem på skolen i stedet for å sette dem i arbeid for å avlaste moren eller gifte dem bort i ung alder. Særlig for fattige familier er det viktig at omkostningene ved jenters skolegang blir redusert, for eksempel ved å fjerne skolepenger. Skoler i rimelig nærhet av hjemmet og et jentevennlig skolemiljø med kvinnelige lærere eller assistenter bidrar også til å få jenter inn i skolen og videre i utdanningssystemet. Det samme gjelder et mer relevant pensum uten kjønnsdiskriminering i lærebøkene. Enn videre er det viktig å bear-

beide uheldige holdninger hos mannlig personale og å gi lærere opplæring i barnesentrerte og kvinnevennlige undervisningsformer.

Trass i satsingene var det ved årtusenskiftet om lag 104 millioner barn i

skolealder som ikke gikk på skolen. 57% var jenter. Blant folk over 15 år var det om lag 862 millioner analfabeter, av dem 64% kvinner. På 2000-konferansen i Dakar lovet giverland i nord at det ikke skulle stå på ressurser for å få gjennomført utdanning for alle. Det internasjonale samfunnet skulle trå til. Men løftene er hittil ikke blitt holdt. Bistanden til utdanning har tvert imot gått ned de seinere år. Hvis det ikke satses ytterligere, vil mange utviklingsland ikke makte å oppfylle tusenårsmålene. Fra norsk side har utviklingsministeren gjort utdanning til «jobb nummer 1» og øker bistanden på området.

Fred og sikkerhet

Det er først og fremst innenfor utvikling at kvinners situasjon er blitt fokusert. FNs sikkerhetspolitiske arbeid har hatt lite kvinneperspektiv. Men kvinner opplever ofte grove krenkelser og rettighetsbrudd under krig, og spørsmålet har for lengst meldt seg om ikke kvinner har en rolle å spille i konfliktforebygging og fredsbygging. Her kom det et gjennombrudd i oktober 2000. Da vedtok FNs sikkerhetsråd **en resolusjon om kvinner, fred og sikkerhet (SR 1325)**. I den understreker Sikkerhetsrådet kvinners betydning og krever

- lik representasjon og deltakelse av kvinner i fredsprosesser på alle plan
- vern av kvinners menneskerettigheter under flukt, konflikt og krig
- integrering av kjønnsperspektiv i all opplæring til og gjennomføring av fredsbygging

I resolusjonen blir FNs generalsekretær og medlemslandene oppfordret til å iverksette en rekke tiltak for å ivareta kvinners behov og interesser i arbeidet for fred og sikkerhet. SR 1325 gir støtte til arbeidet for kvinners rettigheter på områder der dette ikke har stått sentralt tidligere. Det avgjørende er imidlertid hvilke tiltak som faktisk blir satt

FNs tusenårs mål

8 hovedmål og en rekke delmål som skal nås innen 2015:

1. Utrydde fattigdom og sult	Mer om målene: www.un.org/millenniumgoals/
- Halvere andelen fattige som lever på mindre enn én dollar per dag	
- Halvere andelen som lever under hungersnød	
2. Grunnutdanning for alle	
- Alle barn skal kunne fullføre en grunnskoleutdanning	
3. Fremme likestilling	
- Oppnå full likestilling på alle nivåer innenfor utdanning	
4. Redusere småbarnsdødeligheten	
- Redusere barnedødeligheten med to tredeler for barn under fem år	
5. Forbedre mødres helse	
- Redusere møredødeligheten med tre firedeler	
6. Bekjempe HIV/AIDS, malaria og andre sykdommer	
- Snu trenden med økning av HIV/AIDS og andre sykdommer til en reduksjon	
7. Sikre en miljøvennlig og bærekraftig utvikling	
- Få bærekraftsprinsippet til å bli en sentral del av landenes politikk	
- Halvere andelen av jordens befolkning uten tilgang på rent vann	
8. Utvikle et globalt partnerskap for utvikling	
- Videreutvikle et åpent, rettferdig og regelbasert handels- og finanssystem	
- Gjensidige forpliktelser for godt styresett, økt bistand og fattigdomsreduksjon	

FN i bresjen for likestilling

Foto: UNICEF

Voldsoffer fra krigens Sierra Leone. Ikke alle volds ofre bærer synlig preg av illgjerninger de har vært utsatt for.

Foto: www.unesco.org

Drøft påstanden: «Verden er skakk fordi kvinner er for dårlig representert i verdens politiske og økonomiske maktfora.»

Norsk støtte til utdanning

I 2002 gikk 9% av det norske bistandsbudsjettet til utdanningsformål. Dette er imidlertid ikke nok til å nå de mål Norge har satt seg. Derfor skal andelen økes til 15% innen 2005. Videre har regjeringen som mål at bistandsbudsjettet innen 2005 skal utgjøre 1% av bruttonasjonalinntekten (BNI). I kroner og øre vil dette bety at om lag en milliard norske kroner vil gå til utdanningsformål i utviklingsland i 2005 («Utdanning – jobb nummer 1»).

Gjør greie for hva som menes med at «Utdanning er jobb nr. 1». Se på odin.dep.no/ud etter «Utdanning – jobb nr. 1, handlingsplan for utdanning» og «Norsk utviklingssamarbeid 2002, oppfølging av FNs tusenårsmål».

Torild Skard er gjesteforsker og **Torunn L. Tryggestad** forsker ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt.

i verk. For å utdype resolusjonens forslag til tiltak fikk UNIFEM to uavhengige eksperter, tidligere likestillingsminister og forsvarsminister Elisabeth Rehn fra Finland og tidligere finansminister og presidentkandidat Ellen Johnson Sirleaf i Liberia, til å reise verden rundt og snakke med kvinner om virkningene av krig og studere kvinners rolle i fredsbygging. Rapporten «Women, war, peace» (2002) ble et sterkt vitnesbyrd om krigens ødeleggende virkninger for kvinners liv, men også om kvinners fredsarbeid, og det ble stilt en rekke krav til Sikkerhetsrådet, FN-systemet og det sivile samfunn.

FNs spesialrådgiver på kvinne- og likestillingsspørsmål, Angela King, gikk nylig gjennom 264 rapporter om konfliktsituasjoner som ble lagt fram for rådet i perioden fra januar 2000 til sommeren 2003. To tredeler av rapportene hadde ikke noen eller bare en en-

kelt referanse til kvinner/kjønn. Og kvinner ble bare vist som offer for krig og overgrep. De ble ikke omtalt som en positiv ressurs. Det er tydeligvis langt igjen til praksis blir i samsvar med SR 1325.

Kvinnens rettigheter under press

Selv om det er en økende forståelse for behovet for likestilling i mange land, arbeider fundamentalistiske grupper og regjeringer for å begrense kvinners rettigheter. Især kommer dette til uttrykk innenfor reproduksjon – seksualitet, familieplanlegging, graviditet og fødsler. FNs spesialrådgiver på kvinnespørsmål og likestilling har ved flere anledninger påpekt at kvinners rettigheter er under press i en rekke land. Hun mener den økende volden som blir utøvd mot kvinner verden over, er spesielt bekymringsfull. Det gjelder i privatsfæren som i den offentlige sfæren, i fred som under krig.

I oktober 2002 la Verdens helseorganisasjon (WHO) fram rapporten «World Report on Violence and Health». Her blir vold mot kvinner for første gang behandlet som et offentlig helseproblem. Statistikk fra en rekke land og regioner viser at mellom 10 og 69% av alle kvinner – varierende med land og kultur – opplever fysisk vold fra en nær mannlig bekjent i løpet av sitt liv. Kvinnene opplyser at dette har å gjøre med det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret. Mennene mener kvinnene ikke oppfyller sine plikter som kone/partner og mødre godt nok.

På sitt møte våren 2004 tar FNs kvinnekommisjon opp både oppfølgingen av SR 1325 og menns og gutters rolle når det gjelder å fremme likestilling.

Alle arbeidsoppgaver og nettadresser: **se under.**